

BİBLİYOGRAFYA :

İsmet İnönü, *Haturalarım, Genç Subaylık Yılları: 1884-1918* (haz. Sabahattin Selek), İstanbul 1969; a.mlf., *Haturalar* (haz. Sabahattin Selek), İstanbul 1985-87, I-II; Avni Candar, *İkinci Reisi-cumhuriyet İsmet İnönü*, Ankara 1938; Ziya Şakir, *İsmet İnönü*, İstanbul 1939; Ali Naci Karacan, *Lozan Konferansı ve İsmet Paşa*, İstanbul 1943; Niyazi Ahmet Bançoğlu, *İsmet İnönü*, İstanbul 1943; Faik Reşit Unat, *İsmet İnönü*, Ankara 1945; Ali Kemal Meram, *İsmet İnönü ve İkinci Cihan Harbî*, İstanbul 1945; *İnönü'nün Söylev ve Demeçleri: 1919-1946*, Ankara 1946, I, tür.yer.; *Muhalefette İsmet İnönü: Konuşmaları, Demeçleri, Mesajları, Sohbetleri ve Yazılarıyla* (der. Sabahattin Erdemir), İstanbul 1956-62, I-II; Suna Kili – A. Şeref Gözübüyük, *Türk Anayasa Metinleri*, İstanbul 1957, s. 125-126; Metin Toker, *İsmet Paşayla 10 Yıl (1954-1964)*, Ankara 1965; a.mlf., *Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları: 1944-1973*, Ankara 1992; Feridun Kandemir, *İkinci Adam Masalı*, İstanbul 1968; Şevket Süreyya Aydemir, *İkinci Adam*, İstanbul 1969, I-III; Osman Faruk Loğoğlu, *İsmet İnönü and The Political Modernization of Turkey: 1945-1965*, Princeton 1970; İsmet Bozdağ, *Bir Çağın Perde Arkası*, İstanbul 1972; Nejdet Sançar, *İsmet İnönü ile Hesaplaşma*, Ankara 1973; *İsmet İnönü* (haz. Nusret Baycan), Ankara 1987; Füzuran Tekil, *İnönü-Menderes Kavgaşı*, İstanbul 1989; Bilâl N. Şimşir, *Lozan Telgrafları*, Ankara 1990, I-II; Semih Kalkanoğlu, *İsmet İnönü: Din ve Laiklik*, İstanbul 1991; Mehmet Emin Gerger, *İnönü-Menderes Mücadelesi ve Demir Krat Oyunu*, İstanbul 1991; Ali Ata Yiğit, *İnönü Dönemi Eğitim ve Kültür Politikası: 1938-1950*, İstanbul 1992; Cemil Koçak, *Türkiye'de Millî Şef Dönemi (1938-1945)*, İstanbul 1996, I-II; Erdal İnönü, *Anılar ve Düşünceler*, İstanbul 1996; Necdet Uğur, *İsmet İnönü*, İstanbul 1995; Metin Heper, *İsmet İnönü*, Leiden 1998; Osman Akandere, *Millî Şef Dönemi*, İstanbul 1998, s. 238-242; "İnönü, Mustafa İsmet", *TA*, XX, 153-160.

ATILLA ÇETİN

İNS

(bk. İNSAN).

el-İNSÂF

(الإِنصاف)

Ebü Bekir el-Bâküllânî'nin
(ö. 403/1013)
kelâma dair eseri.

Bazı kaynaklarda, muhtemelen İbnü's-Sîd el-Batalyevsî'nin aynı adla başlayan kitabıyla karıştırılarak *el-İnsâf fi esbâbi'l-hilâf* olarak kaydedilmiştir (Sezgin, I, 609; Abdurrahman Bedevî, s. 591; *İA*, II, 257). Eserin başında müellif, Hürre isimli bir kadının dinen inanılması ve bilinmesi gereken konuların kaleme alınması yolundaki talebine cevap vermek üzere bu kitabı telif ettiğini belirtir. Buna göre *el-İnsâf*, tabakat kitaplarında Bâküllânî'nin eserleri arasında zikredilen *Risâletü'l-Hürre* ile aynı kitap olmalıdır. Ayrıca İbn Kayyim el-Cevziyye'nin *Risâletü'l-Hürre*'ye yaptığı atıfları (meselâ bk. *İctimâ'u'l-cüyûşî'l-İslâmiyye*, s. 228) burada bulmak mümkündür (s. 64-65; *Risâletü'l-Hürre* adı için ayrıca bk. İbn Hazm, IV, 216; Kâdî İyâz, II, 601-602). Eserin *el-İnsâf fî mâ yecibü 'i'tikâdüh ve lâ yecüzü'l-cehlü bih* adıyla neşredilip şöhret bulması, tek yazma nüshaya dayalı (Dârü'l-kütübü'l-Misriyye, İlmü'l-kelem, nr. 723) metninin başında yer alan benzer bir ifadeden hareketle muhtemelen müstensih tarafından yapılan adlandırmadan kaynaklanmıştır.

Eserin içerdiği konular belli bir sıralama mantığına göre verilmişse de kitapta daha çok tartışmaya yol açan meseleler üzerinde durulduğu görülmektedir. Mükellefın bilmesi gereken ilk bilgiler çerçevesinde bilgi ve varlık konularıyla ilgili kısa açıklamalarla tamamı yirmi madde halinde özetlenebilen ve çoğu ulûhiyyet

bahsini ilgilendiren bir giriş kısmından sonra, genellikle "mesele" veya "fasıl" başlıkları altında isbât-ı vâcib ve ilâhî sıfatlar ele alınmış, ef'âl-i ibâd ve istitâat bahisleri çerçevesinde kader konusuna sıfatlarla bağlantılı olarak temas edilmiş, ardından âhiret, iman, nübüvvet ve imâmet konularına yer verilmiştir. Eserin bundan sonraki bölümünde Havâric, Şîa ve Mu'tezile hedef alınarak sırasıyla halku'l-Kur'an, kader, şefaât ve rü'yetullah meseleleri tartışmalı bir şekilde incelenmiş, bu arada en geniş yer halku'l-Kur'an'a ayrılmıştır.

el-İnsâf'ta, mütakaddimîn dönemi kelâmîcılarının sistematiğe olmaktan çok dânenin problemlerini öne çıkaran bir plan örgüsünü görmek mümkündür. Eserde felsefî ve teknik bir dil yerine edebî ve etkileyici bir üslûbun kullanılmasına özen gösterilmiş, ele alınan konularla ilgili olarak istidlâl yapılırken akfî deliller yanında Kur'an âyetlerine de çokça yer verilmiş ve hadislerle atıflar yapılmıştır.

M. Zâhid Kevserî'nin tek nüshaya dayanarak neşrettiği eser (Kahire 1382/1963), İmâdüddin Ahmed Haydar tarafından yalnızca hadis tahrirleri ilâve edilerek yeniden yayımlanmıştır (Beyrut 1407/1986).

BİBLİYOGRAFYA :

Bâküllânî, *el-İnsâf* (nşr. M. Zâhid Kevserî), Kahire 1382/1963; İbn Hazm, *el-Faşl*, IV, 216; Kâdî İyâz, *Tertibü'l-medârik*, II, 601-602; İbn Kayyim el-Cevziyye, *İctimâ'u'l-cüyûşî'l-İslâmiyye* (nşr. Beşîr Muhammed Uyûn), Dimaşk-Beyrut 1414/1993, s. 228; Sezgin, *GAS*, I, 609; Abdurrahman Bedevî, *Mezâhibü'l-İslâmiyyin*, Beyrut 1983, s. 591; M. Ramazan Abdullah, *el-Bâküllânî ve ârâ'ihüh'l-kelemîyye*, Bağdad 1986, s. 209-210; Bessâm Abdülhamid, "Muha'veletün bibliyûgrâfiyye fî âşârî Ebî Bekr el-Bâküllânî (403/1013)", *el-Meşrik*, LXVII/2, Beyrut 1993, s. 475-476; Halim Sabit Şibay, "Bâküllânî", *İA*, II, 257.

M. SAİT ÖZERVARLI

el-İNSÂF

(الإِنصاف)

İbnü's-Sîd el-Batalyevsî'nin
(ö. 521/1127)

âlimlerin çeşitli dinî konulara dair farklı görüş belirtmelerinin temel sebeplerini inceleyen eseri.

Tam adı *el-İnsâf fi't-tenbîh 'ale'l-me'ânî ve'l-esbâbi'lleti evcebeti'l-ih-tilâf beyne'l-müslimîn fi ârâ'ihim* olan kitap bazı biyografik ve bibliyografik kaynaklarda, ayrıca kütüphanelerdeki yazma nüshalarında *et-Tenbîh 'ale'l-esbâbi'l-mücibeti li'l-hilâf beyne'l-müslimîn* vb. isimlerle de anılır.

Batalyevsî'nin
el-İnsâf
(*Esbâbü'l-hilâf*) adlı eserinin ilk iki sayfası
(Süleymaniye Ktp.,
Şehid Ali Paşa,
nr. 1114)

